

DE VLAM ONDER DEASSE

Jef Turf

De Perestroïka en de voordelen van het socialisme moeten ons toelaten de andere landen te overtreffen op het gebied van arbeidsproductiviteit. Wij zullen dan de voorhoede zijn van de wetenschappelijke en technische vooruitgang. Ons levenspeil zou dan het hoogste zijn, rekening gehouden met alle mogelijke dimensies. Onze samenleving zal meer opgevoed, meer intellectueel, meer spiritueel, meer integer en meer moreel zijn. Al deze objectieven zouden definitief bereikt worden in 2017, honderdste verjaardag van de Oktoberrevolutie.

(Abel G. Aganbeguian, 1987)

Het schielijk overlijden van het «gerealiseerde socialisme» in de landen van Oost-Europa zou ons er toe kunnen verleiden de oorzaak van de crisis in het wereldcommunisme, met haar enorme weerslag op de wereldpolitiek, uitsluitend in de richting van Moskou te zoeken. Het Sovjet-communisme zou dan een ontarding zijn van het waarachtig communisme waarvan de marxistische wortels volledig geldig blijven.

Die redenering die wel aanlokkelijk is voor al wie zijn heil zoekt in schuldverschuiving, klopt geenszins.

Vooreerst was het Sovjet-systeem geen ontarding van het communisme: het was integendeel een schoolvoorbeeld van een kapitalistische maatschappij, weze het dan met de ambitie om in de wereld een tegengewicht te vormen tegen de overige kapitalistische grootmachten. Tot deze moet men helaas komen wanneer men zonder oogkleppen het systeem toetst aan een aantal grondbegrippen van het

marxisme.

Ten tweede zou men moeten kunnen uitleggen hoe het mogelijk is dat heel de communistische wereldbeweging, met inbegrip van de Westeuropese, het «Sovjet-communisme» als model heeft toegejuicht en kritiekloos heeft nagevolgd. Tenslotte zou men moeten uitleggen waarom nergens in de ontwikkelde kapitalistische wereld de arbeidersklasse de verwachtingen van het vroeg-marxistisch boekje heeft ingelost.

Het kan hier niet de bedoeling zijn deze thema's uitvoerig te behandelen. Anderen hebben reeds heel wat elementen van verklaring aangereikt. Ik wil mij daarom beperken tot enkele bedenkingen die m.i. belangrijk zijn om in de toekomst andere ontsparingen te vermijden en om zo snel mogelijk de weg naar een alternatief te vinden.

Kapitalisme op z'n Russisch

In onze klassieke kaderscholing leerden we hoe de ontwikkeling van de produktiewijze ook bepalend is voor de produktieverhoudingen in de samenleving «Het is dus de produktiewijze, d.w.z. de aard der werktuigen en gereedschappen, hun toepassingen de methode van werken, in één woord de stand der techniek, die de economische verhoudingen bepaalt. (Georges Politzer, *Beginnelsen der filosofie*, Amsterdam, Pegasus, 1960).

Was er enig kwalitatief verschil tussen de produktiewijze in de kapitalistische landen en in de Sovjetunie? Gebruikte men daarandere technieken of technologieën? Geenszins. Men trachtte, zo goed en zo kwaad mogelijk, de westerse produktiewijze te imiteren. Daartoe moest kapitaal geaccumuleerd worden, net zoals Marx het had beschreven. Die accumulatie kon alleen gebeuren door uitbuiting, in de marxistische betekenis van het woord, van de eigen volkeren, gezien de Sovjetunie geen koloniën had. Bovendien streefde de Sovjetunie er naar op de kortst mogelijke tijd de achterstand op de westerse landen in te halen. Zij realiseerde de accumulatie waarover de kapitalistische landen een paar eeuwen hadden gedaan, in het tijdsbestek van enkele decennia. Daarbij komt nog dat de accumulatie onderbroken werd door de wereldoorlog en nadien in functie gesteld werd van de wapenwedloop.

De produktiewijze bepaalt de produktieverhoudingen. Gelijkaardige produktie-

wijzen leiden tot gelijkaardige produktieverhoudingen, in casu verhoudingen tussen heersende klassen en de overheerste klasse.

Daarbij komt Friedrich Engels ons ter hulp met zijn definitie van klasse, een definitie die wij altijd kenden maar steeds onderons sovjet-tapijt trachtten te vegen de heersende klasse wordt door Engels gedefinieerd als de bevolkingslaag die vrijgesteld wordt van produktieve arbeid om zich bezig te houden met het beheer van de economie, van de samenleving, met cultuur, enz. Deze definitie van «klasse» verschilt bijgevolg van wat men ons inde kaderscholen heeft voorgehouden, waar een klasse uitsluitend werd gedefinieerd in verhouding tot het bezit van de produktiemiddelen, wat goed paste in het kader van de KPSU. En wat meteen verhulde dat de apparatchiks in de Sovjetunie een heersende klasse vormden, net als de «vrijgestelden» van de westerse kommunistische partijen daartoe behoorden...

In de Sovjetunie bestonden dus produktiemethodes gelijk aan die van het kapitalisme, en bijgevolg eveneens kapitalistische produktieverhoudingen.

Gorbatsjov heeft daar niets aan gewijzigd, integendeel. Zijn adagio was dat de Sovjetunie het westen moest evenaren zoniet voorbijsteken inzake moderne technologie. Het kapitaal dat daarvoor moet gemobiliseerd worden, wordt onttrokken aan de consumptie van levensnoodzakelijke middelen. Vandaar de schrijnende voortschrijdende armoede in het Glasnost- en Perestroïka-tijdperk. En vandaar de uiteindelijke openlijke aanvaarding van de kapitalistische suprematie met de kniebuiging voor het Internationaal Muntfonds, de Wereldbank en de Groep van Zeven.

De implosie van het sovjet-systeem is dus de implosie van een geforceerd kapitalistisch accumulatieproces, waarin alle desintegratiefenomenen eigen aan het westen in meer gecondenseerde vorm aanwezig zijn. De Sovjet-catastrofe levert een staalkaart van al wat ons in het westen te wachten staat als men verder ongemeoid dit soort accumulatie in functie van de technologische vereisten toelaat. Zoals de milieu-catastrofe met haar nucleair hoogtepunt, de gelijktijdige aanwezigheid van de bitterste ellende en de onvoorstelbare weelde, het geweld, de vlucht in de bewustzijnsvernauwende farmaca en drugs, de vermenging van beleid en maffia. (Van dit laatste hebben we in Vlaanderen en perfect voorbeeld in de driehoeksverhouding Eyskens-Ramboer-De Clerck).

Deze forcing verklaart eveneens de autoritaire sociale verhoudingen in de Sovjetunie. Alleen met dictatoriaal geweld was een dergelijke accumulatie moge-

lijk. Van enkele generaties werd gevraagd zich op te offeren voor de beloofde toekomstige socialistische hemel. De weg naar het einde van de tunnel is overall lang...

Met socialisme of communisme heeft gans de evolutie in Oost-Europa niets te zien. Het wordt bijgevolg hoog tijd dat de westerse progressieven zich niet langer onledig houden met deze mislukte historische by-pass en zich terug gaan buigen over hun eigen problemen, fouten en vergissingen, over hun eigen verantwoordelijkheid voor het heden en de toekomst.

Gramsci

Met het vasthouden aan het Sovjet-model voorsocialisme en partijvorming, heeft de westerse communistische beweging afstand genomen van elke ambitie om een weg naar een communistische samenleving te vinden, hoezeer men dat ook gezegd heeft in de vorm van «le socialisme aux couleurs de la France'», «the British road to socialism» of «de Belgische weg naar het socialisme». Al die programma's beoogden het vervangen van een aantal functies van de kapitalisten door de Staat, via een vorm van front rondom de macht van het proletariaat. Via zulke voorstellen uit de economische sfeer die het mechanisme van accumulatie onveranderd lieten, zou er dan als het ware door spontane generatie een nieuwsoortige samenleving kunnen ontstaan, waar de belangen van de bevolking het zouden halen op de heersende klasse.

Erzijn nochtans pogingen geweest om een hedendaagse marxistische benadering uit te werken. De inbreng van Gramsci kan niet genoeg onderlijnd worden : hij doorbrak het primitief economisme en determinisme dat de officiële bijbel van de communisten was geworden, gaf een nieuwe benadering van de maatschappelijke ontwikkelingen, ontleedde de verhoudingen tussen arbeiders en intellectuelen, en schetste een aangepaste strategie voorde weg naar het socialisme. Maar Gramsci had niet de zegen van Moskou en werd bijgevolg in de Westeuropese communistische partijen doodgezwegen, op de Italiaanse partij na.

In de jaren zeventig volgde dan de geaborteerde poging van het eurocommunisme. Geaborteerd door heel het conservatieve systeem van apparatchiks in de Westeuropese partijen die de slijtageslag tegen de vernieuwers hebben gewonnen, zij het via een Pyrhusoverwinning. De KP's werden volkomen gemarginaliseerd wegens hun hardnekkig vasthouden aan de oude dogma's omtrent de

productiviteit en de rol van de arbeidersklasse. Inzake de problemen van onze moderne samenleving zoals milieuverniëting, derde wereld, migranten, armoede, democratie, enz. hebben zij volledig de boot gemist. Vandaag plukt men de bittere vruchten hiervan : het geweld van de orkaan heeft de boom helemaal uitgerukt.

Programma

De implosie van het «gerealiseerd socialisme» kan slechts een catastrofe lijken voor wie blijft volhouden dat het Sovjetmodel een socialistische inhoud had. Wie, zoals ik, de opvatting onderschrijft dat ginds helemaal niet gewerkt werd aan een project voor een andersoortige, socialistische samenleving, moet uiteraard het perspectief stellen van een nieuwe, hedendaagse invulling van het socialisme.

De basis daarvan is m.i. te vinden bij de opvattingen zoals die in ons land verdedigd worden door de school van fenomenologen rond Rudolf Boehm. Zij nemen afstand van het produktivisme, veroordelen de produktie om de produktie met zijn milieu- en mensenverslindende aanbod-economie. Hun kritiek richt zich op de grondslagen van onze westerse beschaving, die onder het mom van absolute idealen de concrete behoeften van de mensen negeert. Hun benadering integreert de intersubjectieve verhoudingen, zo belangrijk voor elk mensenleven en zo afwezig in de traditionele marxistische begrippen, met hun opvatting inzake conflictenbeheersing tussen individuen, groepen en volkeren. Fenomenologie is de hedendaagse vorm van het humanisme, dat de mens terughaalt van zijn megalomane waanideeën en hem leert leven met de grenzen van de gegeven mogelijkheden. Er is geen plaats voor het utopische toekomstvisioen van een grenzeloze produktie, wel voor het voldoen in de tegenwoordige tijd van de levensbehoeften van alle mensen.

Een aantal aanzetten tot deze nieuwe wereldvisie leven bij de ecologisten. Waarom echter pogingen zoals die van Agalev en Ecolo niet volstaan om tot een geloofwaardig en bereikbaar alternatief te komen, wil ik pogen in wat volgt duidelijk te maken

Strategie

De ontaarde parlementaire democratie, zoals die thans in het westen bestaat, en die men tracht op te leggen aan de hele wereld op straffe van hongerdood, berust op de pijler van de vertegenwoordigende democratie door middel van politieke

partijen. Wil men als politieke partij bestaan, dan is men afhankelijk van de kiezers. Men moet bijgevolg het spel meespelen en trachten de gunst van de kiezers te verwerven. De overheersende ideologie is echter altijd de ideologie van de heersende klasse. Die beschikt over een uitgebreid arsenaal van

politieke para-politieke, culturele, gerechtelijke en andere dwangmiddelen om ab initio de regels van het spel naar zijn hand te zetten. Men kan bijgevolg wel als vernieuwende politieke partij enig succes boeken, maar dat succes is nooit van die aard dat het tot fundamentele wijzigingen in de politieke machtsverhoudingen komt. De in oorsprong revolutionaire socialistische partij is veranderd tot een centrum-formatie zonder enig socialistisch perspectief: de prijs om aanvaard te worden als een grote staatsbelovende partij die mag délen in de koek. De Kommunistische Partij heeft zich na wereldoorlog II in een minimum van tijd tot een staatsbehoudende partij ontwikkeld nadat ze toegelaten werd het algemeen belang mee te behartigen als regeringspartij. Daarvoor betaalde zij een prijs, waaraan nooit hersteld is. Na bewezen diensten werd ze door de bourgeoisie gewoon op gezet:

De weg naar fundamentele wijzigingen via partijvorming binnen het kader vastgelegd door het systeem zelf, is volledig versperd. Enige analyse van een aantal recente politieke gebeurtenissen, toont aan dat nieuwe opvattingen niet tot stand komen via partijen, maar buiten de politieke partijen. Onder druk van buitenparlementaire actie worden dan de «heersende» partijen gedwongen tot enige koerswijziging, die ze weer herstellen zodra zij daartoe de mogelijkheid zien.

In Oost-Europa konden grondige wijzigingen afgedwongen worden door de mobilisatie van het volk tegen het beleid. Van zodra men overgegaan is tot het «democratisch partijstelsel», werd het elan gebroken en nu verkeert men in doffe ellende van machteloosheid.

In het Westen heeft de milieubeweging de traditionele partijen ertoe gebracht te doen alsof zij met het probleem begaan zijn. Door het milieuthema in hun propaganda op te nemen, nemen zij de wind uit de zeilen van de milieupartijen, die niet voorbij een eerbaar kiescijfer geraken dat hen enkel toelaat mee te praten», maar niet méér. Hun programma's schuwen trouwens al te radicale uitspraken (bv. over de auto), want die liggen electoraal ongemakkelijk.

Ook al kon politieke partijvorming in de 19de eeuw en het begin van de 20ste eeuw een middel lijken om revolutionaire veranderingen te verwezenlijken, de ervaring heeft uitgewezen dat de heersende klasse thans over voldoende

middelen beschikt om het effect ervan minimaal te houden en te recupereren.

Men kan er zich over verwonderen dat het enig alternatief tot hiertoe gevonden op dergelijke recuperatie-technieken van rechtse signatuur is. Met name het Vlaams Blok heeft tot nu toe systematisch geweigerd deel te nemen aan het beleid. Daardoor stellen zij zich niet op als een «politieke partij» zoals de spel regels het voorschrijven, maar als een beweging, een «zweeppartij», die van buiten uit het beleid op een efficiënte manier onder druk kan zetten. Zolang ze deze strategie volhoudt, bedreigt het Vlaams Blok wezenlijk de dominantie van het establishment. Van zodra ze toegeeft en zich aandient als beleidspartij, zal ze aan invloed inboeten. (behalve uiteraard wanneer zij oordeelt dat de tijd rijp is en de macht overneemt, zoals illustere historische precedentes hebben bewezen).

Het is godgeklaagd dat dergelijke efficiënte strategie door rechts wordt benut, en dat links zich blijft vastklampen aan vormen en gedachten van vroegere tijden, aan een formeel democratisme dat democratie in haar tegendeel heeft veranderd.

Lang voor de extreem-rechtse triomfen heb ik dit idee reeds verdedigd («Kommunist», 1988; uitg. Grammens). Links moet zich terugtrekken uit het partijpolitieke schimmenspel (en uit elke zogenaamde frontvorming met andere formaties) dat alle krediet verloren heeft in de openbare opinie. Bij de verkiezingen van 24 november heeft één Vlaming op drie op een of andere (helaas niet "linkse") wijze zijn afkeer van het huidig politiek bestel laten blijken. Er bestaat bijgevolg een terrein dat kan bezet worden, niet door de apostelen van de haat of de poujadisten, maar door progressieven die een echte oplossing voor te stellen hebben voor de existentiële problemen waarmee zoveel mensen vandaag worstelen.

In plaats van te zitten treuren, of erger nog, de hopeloze mensen in de fascistische hoek te manoevreren, zou al wie links is het lef moeten hebben terug het heft in eigen hand te nemen, om opnieuw geschiedenis te schrijven met een democratisch perspectief.

De elementen van een nieuwe aanpak zijn aanwezig, een nieuwe strategie is voorhanden. Hoe vlugger men de hand aan de ploeg slaat, hoe vlugger naar een waarachtig democratisch alternatief kan gewerkt worden. Gemakkelijk zal het niet zijn, maar wanneer was het dat wel?

Dat men daarbij echter ook bedenke, dat men de oude scheidslijnen in dit land ook aan de kant moet zetten. Ter linkerzijde zijn er veel democraten, maar

ook anderen. Inde kristelijke hoek zijner veel autoritair, maar ook anderen. Het enige wat mag tellen is de wil om de utopie van de solidariteit tot werkelijkheid te maken. En daarbij kan elkeen van ons van «de anderen» leren. De oude links-rechts tegenstelling heeft elke relevantie verloren ten overstaan van de hedendaagse problemen. Vandaag dient ze nog slechts om verdeeldheid te onderhouden.